

Pataki Sándor

Végvári Biblia

Önismeretünk mértéke

(Negyedik rész)

Egy közösség túlélésének az esélyeit jelentősen növeli a fokozatosan kiépített önismerteti vizsgálatok mértéke. Sokáig éltünk lekötve, lezsinegelve, az elüszkösödés veszélyének kitéve. Sokan feltették a kérdést: ez lenne a sorsunk? Mint egy halálra ítélt végtag, úgy vegetáltunk évtizedeken keresztül. A végvári magyarság számtalan kitörési ponton próbálkozott az évtizedek során. Jelenleg például nagy figyelmet szentelnek a néptáncnak, mint az egyéni és csoportos önkifejezés fontos eszközének. E sorok írója számtalan alkalommal figyelmeztette – ezúttal is! – a lelkes, óriási áldozatot vállaló nevelőket és oktatókat, hogy mindez akkor lesz hosszabb távon eredményes, ha a néptáncsal párhuzamosan ugyanolyan figyelmet szentelnek az anyanyelv mindennapi használatának, oktatásának, fejlesztésének. Legfőbb megtartó erőnk az anyanyelv. Összetart, felold, megkímél, erőt ad. Jövőt biztosít.

(*Lineáris történelem – 4.*) Még mielőtt elmélyednénk a korra jellemző általános és csak a Rittbergre vonatkozó viszonyok taglalásában, néhány színes történettel fölvezetem elődeink mindennapos harcát a környezettel: a szomszédos román (oláh) települések barátságosnak egyáltalán nem mondható viszonyulását az önellátásra törekvő magyarokhoz. Őseink ugyanis az állattenyésztés mellett szakavatott növénytermesztőnek bizonyultak – ez pedig szúrta a szemét a román pásztoroknak, akik rendszerint lelegettették a sarjadzó vetést. Így űzték el a svábokat is... A magyarok esetében is felütötte fejét az elvándorlás kényszere, egy kemény mag azonban nem hagyta magát, s felvette a küzdelmet a túlélésért. Sipet (Sebed) elköltöztetését már említettem, most a mindennapi harcok néhány legemlékezetesebb példáját sorolom föl. A hagyomány szerint sz. Tóth Bálint és Vaskor János gazdák igen keményen védtek a rittbergiek érdekeit: volt olyan nap, hogy szétverték az oláh pásztorokat, s a tilosból elhajtották barmaikat a község házára. Az oláhok csak 30-100 forint büntetéspénz lepengetése után kapták vissza állataikat, ami az akkori törvények szerinti eljárás következménye volt. A csernaiak voltak a legszemtelenebbek, őket a végvári határhoz tartozó, úgynevezett Bödönyös kút környékén többször is rendre kellett utasítani. Rendszerint bottal viaskodtak a védő és támadó felek. Sz. Tóth Bálintról tudni vélik, hogy kedvenc fütykösével leszámolt a sipetiek híres és kegyetlen juhászával, Csóré Jancsival is. Történt, hogy az a nyájával rájárt Bálint

Pataki Sándor (1948) Szegeden és Végváron élő újságíró, közíró.

gazda szépen fejlődő zabvetésére, ami tarthatatlannak bizonyult. Egy szép este a végvári ember nyakába akasztotta világmentő subáját, magához vette hűséges fütykösét, és kifeküdt a zabvetésbe. Arra ébredt, hogy a vezérkos kolompja a füle mellett csöng, és a nyáj már körüllegelte a subáját... Bálint gazda a tettenért juhászhoz ment, és zálogot kért tőle. Az ráuszította véres szemű kutyáit, és neki esett a botjával – csak ennyi kellett Bálint gazdának! A feje fölött megforgatott fütykőssel szétronsolta a támadó két ujját, mozdulatlanul téve a keze fejét. Úgy helyben hagyta a juhászt, hogy az elájult, a kutyái pedig farkukat behúzva elmenekültek. Az ehhez hasonló csetepaték mindennaposak voltak. Az oláhok veszélyeztetve érezték a maguk legetetési „monopóliumát”, s ahol tehették, kárt okoztak a gazdáknak. A fütykös nélkülözhetetlen fegyvere volt a fuvarozóknak is. A végváriaknak gyakran kellett sőt szállítaniuk Temesvárról Verseczre. Visszatértükben rendszerint megtámadták őket a románok, s ilyenkor a jól bevált fütykös szolgálata pótolhatatlannak bizonyult... Ez az áldatlan helyzet az 1830-as évekig fennállt, ekkor a községek előjárói kölcsönösen szigorú büntetést léptettek életbe a hátsértőkkel szemben. A verekedést is büntették.

(Utólag a kettős állampolgárságról, avagy ahol harcban állnak a numerus claususért) A szórványok szórványában nehezen szólalnak meg az emberek... Volt olyan, aki egy hónap múlva jelezte: amikor kérdeztem, nem akart nyilatkozni, most, az idő múltával meg gondolta magát, s elmondja a következőket... Többnyire értelmiségiekről van szó. Tudomásul kell venni, hogy a tömbmagyarsággal ellentétben, ahol akár egy egész falu is igényelheti és igényli is egyszerre az állampolgárságot, a szórványban élők inkább atomizáltak, számukra a biztonságot a család jelenti. Az alábbi általános erővonalakat kell még meghúzzam a tisztánlátás végett. A román tanügyi rendszer sajátossága a kizárólagosságra tanítás. Csak az ő történelmük (aminek alapköve a dáko-román folytonosság) számít, az létezik, elsőbbségük, nyelvük egyedi volta és ki nem mondott, de súlykolt felsőbbrendűségük vitathatatlan. Aki szót emel ez ellen, esetleg árnyalja a képet, az könnyen megkapja a horthysta-fasiszta jelzót. Romániában és a szomszédos országokban a magyar nem jelent nemzetalkotó tényezőt. Kettős identitásról nem beszélhetünk, kivéve a vegyes házasságokat. Tény, hogy a magyarok a főhatalom változásával kerültek kisebbségi sorsba most 93 éve. Emiatt él az állandó igény a kapcsolattartásra az anyaország képviselőivel. Románia a politikai diskurzusban elutasítja a kettős állampolgárságot, a moldovai románok esetében viszont azt tartja megoldásnak... a gyakorlatban tehát szemet huny fölötte – éppen Moldova miatt. Ez a bizánci politikai örökség egyik hagyatéka, „felsőbbrendűségük” egyik megélése. A távlatokat tekintve azonban sorsdöntő a magyarság munkaerő-pozícióinak a helyzete. Romániában – 23 év tapasztalata – nincs meg a készség a magyarok intézményrendszerének fenntartására. A romániai magyarság a felsőoktatás területén a numerus clausus eléréséért küzd – s e harcban nincs szövetségese! A köldöknéző és saját hascsikorgását sem kezelő Európa nem tud erről, vagy nem akar tudomást szerezni róla! Népi bölcsesség: A világ szebb a magyarokkal, mint nélkülünk! A szórvány jellemzője: határtalan illúzió egyrészt, kisebbségben vannak a lemondók, miközben mindenki óvatosan kivár. Megjelent a hátrózott magyarellenes magyarok egy szűk csoportja. Ők a gyermekeiket román iskolába íratják, minden magyar kezdeményezést elleneznek, sőt román politikai pártokat erősítenek, képviselnek... Óvatosan elkezdtem nyomozni, kérdezősködni az okok iránt. Fura dolgok derültek ki. A magyarellenes magyarok többsége valaha, a 90-es évek

elején Magyarországon vállalt munkát, valamilyen oknál fogva kitiltották-kitoloncolták őket (egy időre) az országból, s ekkor váltak antimagyarrá... Valószínűleg gazdasági bűncselekmény vagy annak gyanúja állhat az eltanácsolás jelensége mögött, sokan a használt magyarországi Dacia-gépkocsik felvásárlásának időszakát említik, amikor igen nagy volt a kísértés bizonyos, néha igen átlátszó manipulációkra a gyors pénzszerzés érdekében... Az is lehet, hogy az akkori, zsúfolt és embertelen, emberpróbáló háttérviszonyok közepette a „szervek” (vámosok, határőrök) visszaéltek a hatalmukkal, és a ficánkoló kishalakra tapostak, aminek ez lett a következménye...

(Miből élünk? – avagy munkáltatói adatok) Lehetetlen vállalkozás nemzetiség szerint lebontani az adatokat munkavállalói szempontból. A későbbiek során kiderül, hogy a helyzet annál még cifrább... Csáki-Gál Károly polgármester adatai szerint a faluban a munkanélküliség aránya 33,2 százalék. Keserves szám. Sok munkanélküli feketén dolgozik, feketén költekezik. Jelenleg csak Végváron 1640-en élnek. 321 a 18 éven aluli, a választásra jogosultak lélekszáma 1321. A munkanélküli segélyben részesülők aránya annyira változik, hogy nehéz követni – október végén tíz alatt volt a számuk, de volt olyan hónap az évtized elején, hogy hatvan személynek is postázták. Temesvárra 173 ingázó jár. A polgármesteri hivatalban és a hivatal működtette építő-szerelő csoportban 28, az oktatásban 21, a kereskedelemben 26, az egészségügyben 10 alkalmazott dolgozik. Harmincegy mezőgazdász fizeti rendszeresen a kirótt terheket. Mezőgazdasági alkalmazott 22 személy. A temesrékási tulajdonban levő mezővállalkozás kilenc, Székely Szilárd tehenészete öt embert foglalkoztat. 386 nyugdíjas él Végváron, közülük 66 személy mozgáskorlátozott vagy betegnyugdíjas. Ami talán enyhítené a nyomást: rövidesen megnyílhat egy 15 asszonyt foglalkoztató varroda, s ha megépül a Végvár-Soósd (románul Sosdea) közötti 4 km-es műútszakasz, ami lényegesen lerövidíti a Temesvár-Resiczabánya távot, megszűnne a település zsákútjellege, aminek eddig csak a hátrányait szenvedték el a lakók.

(Kettős könyvelésre kényszerülve) Bűnügyi történetekben, tárgyalótermi tudósításokban, esetleg a pártkasszák körüli bonyodalmakban szokott felmerülni a kettős könyvelés mint tényállás. Románia képes volt a legutóbbi népszámlálási adatok után e módszerhez folyamodni, csak hogy húszmillió felett maradjon az országlakók száma (valószínűleg az EU-tól igényelt összegek reményében léptek újra e bizánci útra). Mivel a népszámlálás húszmillió alatti polgárral szolgált, bátran „hozzányúltak” a külföldön élő románok adataihoz, „kiegészítvén” a politika megkívánta „mennyiségre” a valóságot... Végvár azonban más. A hivatalos népszámlálási adatok ismeretében a magyar vezetők rájöttek, hogy a magukat még magyarnak vallók egy csekély része tulajdonképpen már más malomban őröl... Összedugták a fejüket, meghányták-vetették a helyzetet, s kiderítették, hogy tulajdonképpen 903 ember az, akire számíthatnak bármilyen közösségi magyar ügyben. Ez azt jelenti, hogy a már említett antimagyar magyarok, a vegyes házasságban élők és a gyermeküket román iskolába járatók egy része, a román pártok szekerét tolok már több alkalommal kinyilvánították, hogy nem vesznek részt a magyar közösség életében, semminemű áldozatot nem vállalnak, és kiírják magukat ebből a történelmi közösségből. A helyzet ismeretében nekem is alkalmazkodnom kell: meg kell tanulnom a kettős könyvelés szabályait. Ami nem nehéz. Sorozatom már e részében be is vezetem, mint a végvári demográfiai nyilvántartás sajátos válfaját.

(*Eltemették Pataki Károlyt*) A bejáró Patkós István volt. A Resiczabányán élő nyugdíjast 77 éves korában agyvérzés vitte el. Pataki Ádám és Rozália fiának az volt az óhaja, hogy a szülőfaluban temessék el. Özvegye, Szőke Sára is végvári. Lányuk, Sarolta kommunikációs szakot végzett, és Resiczabányán él. Pataki Károly resiczabányai illetőségüként nem szerepelt a jelenlegi végvári lakosok sorában, így személye nem érinti a demográfiai adatokat.

(*Százötven személyes lakodalom: Laki Irénke és Borsos Attila esküvője*) Különleges eset. Az új asszony elvált, így a katolikus egyház nem adta össze őket – mivel Irénke édesapja, Laki Károly újmósniczai református férfi (édesanyja, Makalicza Irén ötödsi katolikus asszony) felvehette a református vallást: előzőleg jegyesoktatásra jártak a fiatalok, majd Irénke konfirmációi előkészítőn vett részt, és a presbitérium képviselői előtt konfirmált. Így nyílt meg az út az egyházi esküvő előtt, amelyhez az új pár ragaszkodott. A 31 éves új ember gyergyószentmiklósi születésű, de gyermekkorra óta Végváron él, a közösség befogadta a talpraesett fiatalembert. Testvérei, Levente és Lehel is itt telepedtek le, miközben a szülei elváltak, és új családot alapítottak. A lakodalomban a 4+2 Aszinkron zenekar muzsikált, a mulatságot a Haág Attila és Laura vőfély házaspár vezette le. Násznagyok: Boros Csaba és Irénke, illetve Barta Csaba és Kármén. Laki Irénke új végvári lakosként a „hivatalos” magyarok számát 966-ra növelte, míg a kettős könyvelés alapján ez a lélekszám 904.

(*„Kakasos” Ilonka néni nem készít több édességet*) A bejáró Micsuri Károly volt. Özv. Schneider Rudolfné Lehőcz Ilona 78 évesen távozott az élők sorából. Lehőcz István és Erzsébet lányát a nagybajszú Kiss János nevelte föl – Ilonka néni Temesváron cipő- és harisnyagyári dolgozó volt, nyugdíjasként települt vissza Végvárra, s cukorkákat, szopókákat készített az ünnepnapokra, sőt a piacon árulta is az édességeket. Így ragadt rá a „Kakasos” jelző, sokan így ismerték. Két fiút nevelt föl, az egyik, György Spanyolországban dolgozik. Ilonka néni távozásával a számszerű adatok helyreálltak: 965, illetve 903.

(*Keresztvíz alatt Takács Sebestyén Péter*) A májusi születésű gyermeket október 19-én tartotta a keresztvíz alá a két keresztszülő, dr. Kovács Péter és Krisztina. A Takács András Adorján és Florentina házaspár második fia a 966–904 arányt állította be.

(*Akit mindenki kedvelt: Korsós András megtért őseihez*) A bejáró Korsós Károly, majd Tóth Antal volt. Sztán Sáríkával két fiút nevelt föl a 78 évesen elhunyt Korsós András (mivel egy időben több hasonló nevű férfi is élt a faluban, az ő megkülönböztető neve a „Kukó Bandi” volt Korsós László fiának). Az asztalos szakmát gyakorló Csaba fiuk Végváron él, ő a családjával (fiával, Győzővel) egy neoprotestáns szektához csatlakozott, míg Tamás Franciaországba nősült, és Toulouse környékén telepedett le, ott neveli a két nyelvű kislányát, Tímeát. Tamás egy időben alpolgármester, táncoktató- és szervező, kultúrmindegenes volt: távozásra jelentős érvágást jelentett a végváriak számára. Korsós András gyermekkorában édesanyja, Tóth Zsuzsanna elhagyta, ettől függetlenül kiegyensúlyozott, megfontolt, mindenki által kedvelt férfit cseperedett, és gépkocsivezetőként dolgozott. A helyi focicsapat egyik erőssége volt fiatalkorában. Demográfiai mutatónk változása: 965–903.

(Egy fiatallembert elragadt a kór) Az 57 évesen elhunyt Szarvas Sándor temetésén a bejáró Kerekes Zsolt volt. Szarvas Mihály és Korsós Mária második fia kitanulta az esztergályos szakmát, majd a helyi térszben anyagbeszerzőként és farmvezetőként is dolgozott. A kilencvenes években kocsmárosként is tevékenykedett. Első felesége Baricsa Sára volt, majd válás után özv. Kerekes Istvánné Haág Rozáliával élt együtt. Tagja volt a megszerte és azon túl is nagy hírnevet szerző, Kele István vezette Esztrád '69 zenekarnak. Tangóharmonikán és villanyorgonán, valamint szaxofonon és egyéb fúvós hangszereken is játszott. A népességi mutató így módosult: 964–902.

(Keresztelő a kisiratosi zenekarral) Fehér Nándor és Kele Enikő kisfiát, Márk Dávidot „elkényeztetették” a keresztszülők. A Domokos Tibor–v. Szabó Ágota házaspár németországi munkájából tért haza erre az alkalomra, míg a másik keresztszülőpár, Poputa Florin és Fehér Hajnalka helyben van, ugyanis a keresztanya a boldog apa testvére. A keresztelőt követő ünnepség azért vált emlékezetessé, mivel Végváron eddig egy ismeretlen, az Arad megyei Kisiratos zenekara húzta a talpalávalót, s méreteit tekintve felért egy kisebb lakodalommal. Sorozatunk negyedik részének családi melléklete végén a demográfiai (figyelmeztető) számadat: 965–903.

(Az ajándék útja) A magyarországi Szentesen elhunyt Bódisné Radics Erzsébetet a februári hófúvásban-havazásban nem tudták Végváron eltemetni, így végül Szentesen került örök nyugovóra. A családja úgy határozott, hogy számítógépet ajándékoznak egy olyan rászoruló végvári családnak, ahol több gyermek él, s legalább az egyik kiemelkedik az iskolai eredményei alapján. Az elhunyt Bódisné veje, Nagy Zoltán hozta el a gépet Szentesről Végvára. A választás Kohán Elvirára esett. A családban három gyermek él: Szilvia, Miklós, és Elvira. Az apa Franciaországban dolgozik, az anya neveli a gyermekeket. A család lakásvásárlási szándékkal megelőlegezett egy házat, de mivel nem tudták kifizetni a vételárat, albrletként számolták fel az összeget.

(Alkudni és megalkudni – a túlélés reményében) A sorozat második részében említettem a Csongrád megyei önkormányzati képviselők 1998. júniusi Temes megyei látogatását. Az ügy háttéréhez tartozik, hogy Temes megye akkori vezetése alkudozni kezdett a végváriakkal: ha fogadják és ellátják a népes magyar delegációt, a román állam nevében megjavítják a Temesvár–Végvár (megyehatár) műút Ötvösd–Temesberény–Végvár szakaszát, amely annyira elhanyagolt volt, hogy ahhoz mérhető „út” talán csak a Székelyföld bizonyos hegyi területein található... A végváriak úgy lecsaptak e lehetőségre, mint vércse a verebekre. Ilyen jó üzletet már régen nem kötött a falu: vendégül láthatják a magyar testvéreket, s közben a már-már járhatatlan, tengelytörő utat is megjavítják! (Zárójelben: ilyen alkudozás jellemző a román közéletre. Az adófizetők pénzéből felújítandó útszakaszt csak akkor veszik kezelésbe, ha...) Ennek a látogatásnak azonban volt egy sokkal fontosabb, máig kiható hozadéka. A Csongrád megyei Rösztke polgármestere, Magyar László a négy személyt magába foglaló rösztkei küldöttség vezetőjeként felajánlotta a testvér települési szerződés megkötését. Végvár alpolgármestere akkor az RMDSZ színeiben induló Korsós Tamás volt, akit Aurica Baran polgármester nem akadályozott, de aki egyetlen magyar rendezvényen sem vett részt. A végváriak rösztkei látogatása alkalmával tisztázták a szerződés részleteit. 2000-ben Magyar Lászlót Végvár díszpolgárává választották. A továbbiakban végvári részről Valkai-Németh

György alpolgármester volt a kapcsolattartó. A testvérközségi kapcsolat igazi nagy hozadéka csak ezután következett. Nagy Albert, a Szeged Néptáncgyűttes vezetője egy fesztiválon megtekintette a fiatal végvári táncosokat, s ráértett, hogy érdemes velük foglalkozni. Magyarai László a röszkei önkormányzat nevében vállalta, hogy megbeszélte időközönként a szegedi táncokat Végvárra szállítja. Ezt az egyezséget utódja, Borbásné Márki Márta is tiszteletben tartja. A kezdeti időszakban Nagy Albert, a népszerű Berci bácsi a nagycsoporttal, míg tanítványa, Gombos András a kezdőkkel foglalkozott. Máig tartó sikerrel. Nagy Albert váratlan halála után újabb tanítványai kapcsolódtak a munkába, s közben a végvári tánc csoportok komoly hírnévre tettek szert. A Szeged Táncgyűttes oktatói több temesközi magyar település fiataljaival kezdtek el foglalkozni, s mára olyannyira kiteljesedett a Temes megyei táncmozgalom, hogy évente Temesvárott gálaesten mutatják be eredményeiket.

(Szépkorúak találkozója) Vagy hetven év fölöttiek találkozója? Mind a kettő igaz. A közösség pillanatnyi, 2013. szeptember 29-ei erejét jelzi, hogy a meghívottak számára mindent biztosítottak, nem kértek hozzájárulást. A presbitérium vásárolt – paprikásnak – egy fél marhát, minden többi mást közadakozásból teremtettek elő. A helyi civil szervezetek (RIVETO, Pro Comunity, Végvárért Alapítvány, Nőszövetség, Tűzoltó Egyesület) voltak a fő mozgató rugói a szervezésnek. Az önkormányzat első alkalommal nyújtott segédkezet (Aurica Baran polgármestersége alatt erre nem került sor...) Tyúkot, vágott szárnyast, zöldségfélét, kompótot és savanyúságot a konyhára teremtettek elő, a jó fajta italokat üvegekben, a változatos süteményeket tányérokra hozták a derék gazdák és háziasszonyok. A felszolgáló személyzettel összesen 160 embert láttak el. A meghívott szépkorúak közül 129 személy jelezte részvételi szándékát, végül 114-en ültek asztalhoz a délelőtti istentisztelet után. Sok elszármazott érkezett Temesvárról, Gátaljáról, Resiczabányáról, Buziásfürdőről, Boksabányáról, Vörösárdáról, Lugosról, Berzóiáról, Klopódiáról, Szigetfaluról, Újszentesről, Csanádpalotáról stb. A közösség érzékeny búcsút vett a Pest megyei Pilisen élő Ács Andrásról, aki hajlott korára és egészségi állapotára hivatkozva jelentette be, hogy utoljára vett részt egy ilyen találkozón. A legidősebb koccintó – szó szerint kell érteni, mivel jó kedélye megengedi – a 94 éves Szabó Lajos volt. Fia, Puskás András képviselte a Vörösárdán élő, 93 éves özv. Puskás Andrásné Bujdosó Borbálát. P. Kovács Károly és neje, Kótai Erzsébet egyúttal megünnepelte 50. házassági évfordulóját is. Zenei aláfestést, majd talpalávalót a Szarvas Lajos–Kele Zoltán kettős biztosított. Az apróságok alkotta Muskátli táncgyűttes alaposan felvidította a szépkorúakat – két és fél, három emberöltőnyi különbség olyan töltet, amelynek van súlya, és ezen a napon volt üzenete-mondanivalója is...

(Negyvennyolc kút) Mint minden alföldi településen, Végváron is fontos szerepe volt a település történetében a kutaknak. Az itteni ásott kutak mélyek, vízhozamuk egyenletes, a víz minősége viszont változó. Az útkeresztezésekben ásott kutak mélyebbek és szélesebbek. Mindenki más kút vizére esküszik. Én például a Nádasdi-sarok kútjának vizén nőtem fel, azt tartom a legjobbnak. Mások a Szőke-, van, aki a Horváth-kút vizét tartja nélkülözhetetlennek. Az biztos: minél többen használják, minél többet „húzzák” a kutat, vize annál frissebb és élvezhetőbb lesz. Igen ám, de közben bevezették a vezetékes vizet. A vezetékes vizet kiszolgáló kút kiválasztása nem volt a legszerencsésebb. Vagy a kútfúrók nem találták el a legmegfelelőbb forrást, s a víz elemzői

találomra rábólintottak a mintára...? Ma már nem tudjuk. 2013-ra a víz apró homokszemtartalma szemmel láthatóan is megnőtt, ami könnyen elősegítheti a krónikus vesebetegségek kialakulását. A faluban alaposan megnőtt a különféle ásványvizek fogyasztása, ami a 48 kút mellett ellentmondásos helyzetet teremt. Az 1960-as évekig, a tanyavilág felszámolásáig a több mint 150 tanyának is volt kútja, ami nélkülözhetetlennek bizonyult a jelentős számú állatállomány miatt. Életem egyik legsötétebb pillanata az volt, amikor apai öregapám paradicsomában, a Pataki-tanyán Molnár Józsi (Kardos Józsefként is ismerték) bácsi elkezdte bontani a kutat – ahogy ereszkedett a mélybe, kőműves kalapácsával úgy fejtette le a mohás téglasorokat. A tanya bontását nem néztem végig, sok anyag a betömött kútba került, mivel teljes értékű munkát kellett végezni a kollektivizálás örök dicsőségére. Visszatérve napjainkba: a falu mai vezetése rájött, hogy valamit tenni kell a kutakkal. Sok közülük el van hanyagolva, méltatlanok a településhez. Mi a teendő? Csáki-Gál Károly polgármester jelezte, hogy kitalálták a megoldást. Váljanak a kutak Végvár díszévé! Eldöntötték, egyet sem tömnek be. Versenyt hirdettek. Az önkormányzat biztosítja a nyersanyagot, a kellékeket, a polgárok pedig lássanak neki a kutak felújításához! Ki tudja, még eredeti ötletek is szülehetnek. Az első három helyezett kútfelújító csapatot (akik végeredményben a sajátjukét teszik rendbe) jutalomban részesítik – a legnagyobb nyereség azonban, s ebben őszintén reménykednek, Végvár lassan átalakuló utcai arculatában lesz mérhető.

(Mit üzen a harangszó?) Az ötvenéves Horváth Jánosné Nádasdi Mária tizenhét éve tölti be a harangozói tisztet. Előzőleg tíz évig az édesanyja, özv. Nádasdi Sándorné zs. Kiss Mária volt a harangozó. Hosszabb-rövidebb ideig v. Szabó Ferenc, Topcsóvné Banyai Erzsébet és Vicze Mária is szolgálta ily módon a közösséget. Az Aradra elköltözött Tóth József volt a hatvanas-hetvenes évek „igazi” harangozója. Ő a lánya és a fia után váltott megyét – dr. Tóth Lászlót, a harangozó fiát, a jelenleg az Arad megyei Szemlakon praktizáló orvost ugyanis Végvár akkori vezetői (valamilyen oknál fogva...) nem látták szívesen a szülőfaluban, s emiatt az egész család elköltözött. Tóth László esete nem egyedi, két-három nemzedék értelmiségét sikerült ily módon elvadítani a faluból. A későbbiek során e kérdéssel részletesebben foglalkozok. Visszatérve a harangszóra: a végvári templom tornyában három harang lakik (a Kossuth Rádió szófordulatát használva). Mindhárom Temesvárt öntötték 1922-ben Novothny Antal műhelyében. A 342,5 kg-os nagy harangot (amit az adakozókat szervező után Kádár és társai-harangnak is neveznek) a felirata szerint „Isten dicsőségére a végvári ref. egyház használatára öntették özv. Korsós Péterné, Korsós Ádám, Palicsák Ferenc, Tóth Ferenc, D. Szűcs István, N. Oláh Béni, Lehócz József, Facsar Mihály, özv. Ungor Mihályné, Eszteró József.” A középső harang 201,5 kg súlyú. „Isten dicsőségére hősi halált halt János fiuk emlékére a végvári ref. egyház használatára öntették G. Tóth János és neje Gurmai Rozália.” Apai dédapámról van szó, aki több évig volt végvári bíró és a Hangya Szövetkezet egyik alapítója és első elnöke. Legidősebb fiát, Jánost iskoláztatta, ő veszett el az olasz fronton az első világháborúban. A legkisebb harang 99 kg-os. „Isten dicsőségére a végvári ref. egyház használatára öntette Palicsák Mihály és neje Kótai Julianna.” Mit és miként üzen a harangszó? Horváth Jánosné Nádasdi Mária leírása szerint naponta fél nyolckor és délben a G. Tóth-harang szól. A vasárnapi és ünnepnapi templomozásra a hírharangnak is nevezett nagyharang hív. Előtte egy órával a hírharang a gyülekezőt jelzi. Istentisztelet előtti beharangozáskor összehúzzák a nagy és a középső harangot. Karácsonykor,

húsvétkor, szilveszter éjféلكor ugyanúgy összehúzzák a nagy és középső harangot, de ekkor öt percig teszik. Tűzvészkor a nagy és középső harang egyik oldalát ütötték, háromszor az egyiket, háromszor a másikat. Ez a félrevert harang esete. Ma már a szirénák helyettesítik a félrevert harangot. Kiskorú halottról félrevert kisharanggal tudósítanak. Férfi elhunyt esetében háromszor meghúzzák a nagy harangot, majd utána összehúzzák a középsővel. Női halottról a kétszer meghúzott nagy harang, majd az összehúzott nagy és középső harang tudósít.

(Öt év konfirmáltjai) Szívhez szóló felhívást tett közé a református egyházközség a sajtóban. Szeretettel meghívunk titeket a Végváron konfirmált fiatalok találkozójára. A Végvári Református Egyházközség által szervezett rendezvényre 2013. október 26-án a Zöld Mihály Házban kerül sor, amelyet vasárnap a Reformációra emlékezve közös úrvacsorával zárunk. A konfirmáltakból álló keresztyén ifjúsági találkozó „Egy csapat! Konfirmált! Közösség!” címmel próbál gondolkodásra bírni titeket, és eljuttatni arra a meggyőződésre, miszerint jobb, ha egy igazi melegséget, otthont és biztonságot nyújtó közösséghez tartozunk. E találkozásunk alkalmával szeretnénk felmutatni nektek valamit azokból a keresztyén értékekből, amelyeket sajnos ma már sem a társadalomban, sem a családban, de még az egyes közösségekben sem kaptok meg. Öt évjárat: 2009, 2010, 2011, 2012 és 2013. Összesen 61 konfirmált ifjú. Ebédet és teljes ellátást biztosítunk! Kérjük, részvételi szándékotokat jelezzétek a lelkipásztori hivatal elérhetőségein – szól a meghívó. Nos, az első alkalommal ötven fiatal „futott be” a Zöld Mihály Községi Házba, ahol KIÚT (Konfirmált Ifjak Újra Együtt) névvel bonyolította le az első találkozót Bódis Ferenc lelkipásztor és Bódis Dóra tanárnő. Megjelent Molnár Zsolt parlamenti képviselő (RMDSZ), aki láthatta, hogy közösségépítő játékok mellett énektanulással töltötték szombaton a fiatalok az időt, miközben megfelelő útravalóban és lelkipásztori biztatásban részesültek az alábbiak szerint: „Tudom, hogy életeknek ebben az időszakában valamennyien a boldogulás útját keresitek – ebben szeretnénk segíteni titeket, tudatni veletek, hogy számíthattak az egyházra és a közösségre. Van KIÚT a számotokra, amely kivezet benneteket a passzivitásból, a közömbösségből!” A KIÚT-találkozó résztvevői számára felemelő pillanatokot jelentett a vasárnapi istentisztelet, amikor a fiatalok együtt vonultak be a Királyhágómelléki Egyházkerület zászlajával, amelyet a reformáció ünnepére, a Heidelbergi Káté 450 évfordulója tiszteletére készítették el. Sokáig emlékezetes élmény marad a végvári fiatalok, de a gyülekezet számára is, amikor a konfirmáltak mintegy ötvenfős csapata elsőként vett úrvacsorát. A konfirmált ifjak találkozójának az a fő célja, hogy a fiatalok a konfirmálás után se távolodjanak el az egyháztól, de egymástól és a közösségtől sem – pontosított Bódis Ferenc lelkipásztor.

(Tizenkét év után újra van csapat!) Hosszú vajúadás után a 31 éves Borsos Attila szervezésében újjáalakult Végvár focicsapata. A keret huszonnégy tagú. A megyei bajnokság alsó szintjén kezdték a küzdelmet. Ideiglenes edző Krizsa László. Az első mérkőzésen, hazai pályán, gólnélküli döntetlent értek el a vendég Törökszákos ellen. A csapat az alábbi összeállításban futott ki a gyepre: Farkas Róbert – Ciobanu Emil, Vladulescu Daniel, Gaman Ioan, Vladulescu Marius – Ardelean Róbert, Péter Pál, Boti Rendo – Korsós Albert, Soós László, Krizsa László. Tartalékok: Pataki András, Kele Zsolt (kapusok), Bujdosó Zoltán, Nikolin Raul, Szász Sándor, Borsos Attila, Farkas Nándor, Lazar Radu, Lazar Iulian, Szarvas Albert, Kasu Gábor, Palicsák Csongor, Szabó Ervin. Mivel

sok fiatal külföldön dolgozik, erősebb csapattal, illetve kerettel is kiállhatnának, így azonban a gazdasági kényszer behatárolja lehetőségeiket. Így Domokos Róbert, Kovács Ervin, Foráth Krisztián, Soós Csaba és Soós József bármikor otthon tartózkodik, helye van a keretben. Kik voltak Borsos Attila segítségei a csapat újraindításában? Elsősorban az egykori játékosok, így Horváth János, g. Szabó László és g. Szabó Mihály, a vállalkozók közül Székely Szilárd, Pataki Elemér és Varga István. Komoly munkát jelentett a pálya rendbehozatala, tervbe vették az öltözők újraképzését is. Közben az első győzelem mámorát is megismerték. Sikerült 2:1 arányban legyőzni az „ős ellenség”, Niczkyfalva csapatát – bár a mai szomszédjátékosok között már nincs egyetlen német-sváb sem, így az 1954-es VB-döntő „újrajátszása” (ami évtizedekig a savát-borsát adta ennek a szó szerinti összecsapásnak) elmaradt, és immár örökre elmarad...

(Az uránbánya hordaléka) Vöröscsárdai barátom, néhai M. Ferenc – talán az utolsó találkozásunkkor – elmesélte: anyagi nehézségei miatt az Oraviczabánya melletti Csudanovicán, az uránbányában vállalt munkát. Akkor már kihullt a haja, a fogai hiányosak voltak, és a maradék is úgy mozgott, mintha véletlenül került volna a szájába... Sokat keresett, és el is itta. Napi négy órát dolgoztak, összegyűlt abban a katlanban a Temesi Bánság és Krassó-Szörény megye „színe-virága”: javarészt elvált emberek, zugivók, börtönjárta szerencsevadászok, akik egymást sem kímélték, ha némi pénzmagról volt szó. Sok-sok történet mellett azt is elárulta, hogy a felszíni bányából kivájt uránércet vagonokba rakták, ponyvát húztak rá, s irány Brassó környéke, pontosabban Földvár, ahol az ércdarálóban elkezdték a feldolgozást. Ő nem járt Földváron, de ismerte a vagonok, az összeállított szerelvények útját. Amelyek éjszakánként tették meg a távot felszabadított útvonalon. Mi több, átrobogtak a végvári állomáson is. Mikor mindezt elárulta, M. Ferenc kérdően nézett rám. Még annyit hozzátett, hogy egy ilyen robogó, ércszállító szerelvény után olyan porfelhő keletkezik, amely leülepszik a tájra, ha nem fújja el a szél. Akkor nem tulajdonítottam jelentőséget M. Ferenc utalásának, és ő sem erőltette a dolgot. Jobban érdekelt, hogy fizetek-e még egy menet konyakot, mivel annál alább nem adta... Aztán az évek múlásával felelevenedett mindaz, amit M. Ferenc elárult. Azzal kezdődött, hogy apám húgának, Rozika nénémnek a férje, Korsós Lajos váltóór viszonylag fiatalon elhunyt. Agydaganat vitte el. Mint a végvári vasutasok többsége, sportszerűen élt, mentesen bármilyen túlzástól. Egész fiatalon meghalt Szalai János váltóór is, aki zenészként szaxofonozott, tehát a tüdejét megerőltethette. Tóth Sándor váltóór halála aztán végleg gondolkodóba ejtett. Sanyi bácsi maga volt a megtestesült visszafogottság. A feléledt gyanúm alapozásához felmértem: a váltók az állomástól jelentős távolságra voltak, tehát a váltóór az elrobogó szerelvény nyomában az uránporral dúsított felhőben kellett elérje az állomást. A forgalmisták (Czudar István vagy Berényi János) a vonat elhaladása után azonnal bevonultak az épületbe, mivel szolgálati kötelességük volt a következő állomás értesítése az elhaladó szerelvényről. Ők nem voltak kitéve a veszélynek – annál inkább a váltóórok. Tragikus sorsuk bizonyítja, hogy nem volt mindegy, merről fúj a szél a végvári állomás környékén...

(Kádár Károly: Menyegzői szokások) Végvár egykori igazgató-tanítója, Kádár Károly megírta a falu történetét. Munkatársaival, Tamássy Dezsővel és Knöbl Antallal évekig dolgozott rajta. Nyugdíjas éveit ez töltötte ki. A kezembe került kéziratredőket az én egykori írógépem pötyögtette a tanító bácsi, amit nyaranta, a szabadságom ideje alatt

átadtam neki. A kézirat állítólag négy példányban készült, a Kádár Károlynál levő példányt (vagy példányokat) a házkutatást tartó Securitate emberei elégették. Az alábbiakban részletet közlök a kéziratból, meggyőződve, hogy Kádár Károly ismerte annyira a végvári szokásokat, hogy azokat volt mersze és bátorsága behelyezni népünk általános szokásrendszerébe.

„...A múlt század második felében divatozott lakodalmi szokásokat az alábbiakban akarjuk megismertetni az olvasóval. ...Minden házasságot az asszonyok kezdték. Nem voltak ugyan egyenes kérők, hanem ők puhatolták ki a legény szülei által kiszemelt leány körül azt, vajon nincs-e a hajdon már más valaki részére lefoglalva vagy oda ígérve, s ha nincs, vajon volna-e kedve az illető ifjúhoz nőül menni, ha az megtalálná kérni. Mikor mindenben eljárt a lányos háznál a megbízott asszony, közönséges nevén „gyalog sátán”, s jó reménységgel biztatta az ifjú szüleit, akkor láttak násznagy után, akinek a tiszte volt azután a lány forma szerint megkérni. Mielőtt azonban elindultak volna, a lelkésznél be kellett jelenteni, hogy kinek a számára, kit akarnak megkérni. A házassági kézfogóban ugyanis – így szól a forrásul használt kéziratunk – ‘egy vagy más okozhatta és könnyen megeshető botránkozásoknak eltávoztatásukra, serio injungáltatott mindenkinek, hogy a becsületes leánykérő emberek mindaddig el ne induljanak, valamig a házasulandó és a házasságra kérettetendő személyek felől a tiszteletesnek hírt nem adnak’. A kérőkkel elment az ifjú is, s egy magukkal vitt kulacs bor mellett, asztal fölött beszédbe ereszkedtek a gazdával, hogy van-e hajlandósága leányát a legénynek adni. Ha nem volt kedve a szülőknek a házasságra, az volt a jel, hogy leányukat be sem eresztették a szobába, a kérdezősködésre kitérő felelet adtak, s terminust sem mondtak, hogy mikor találhatják otthon másszor. Ha pedig tetszett a vőlegény, elébb kimondották a szülék, hogy oda adják a leányt, őt magát pedig csak ezután szólították be a szobába, s midőn köszönés után kezet fogott volna a kérőkkel, azon alkalmazhatossággal a kérő ember kezébe adá az ifjú részéről való jegyajándékot, és megáldá. Ekkor rendelték el a ‘kézfogás alkalmazhatóságát’ is, melynek minden költségét, jól lehet a lányos háznál szokták tartani, rendszerint a legény szülei viselték. Adott azonban hozzá a házigazda is. Kihirdetettvén a gyülekezet előtt a házasodó felek három vasárnap, az utolsó hirdetés délutánján, tisztességtudó vőfély által a következő szerdára szólítottak be a vendégek. Azonban már kedden este be szokta hívatni a gazda a násznagyot, s a vendégek ‘ifjait és szüzeit’, s a násznagy szolgálatára az ifjaktól friss, okos és becsületes személyeket állíta, kiket elnevezve: kapitány, hadnagy, strázsamester stb.-nek, s ezek azontúl e neveket viselték egész a lakodalom végéig. A lányokat pedig arra kérte fel, hogy mint barátai a férjhez menő szűznek, vigasztalják azt még ma, és leánysága utolsó éjjelén háljanak csak vele, ahonnan ezen lakodalom előtti kedd este ‘leányháló’-nak szokott hívatni. Szerdán reggel a felállított tiszték korán begyűjtötték a hivatalos vendégeket s a vőlegényt, az ennek részéről valók, a menyasszonyt szintén a magáéi, felkísérik szülei házából a templomba, honnan az esketés után, külön-külön mindenik felekezet ismét hazakíséré tulajdon felét. Most indulnak el a vőlegény házából az ő részéről való vendégek a menyasszonyért ‘szép renddel és muzsika szóval’, kiknek a menyasszonyi háztól viszont elébe jönnek a leány vendégei, s mindkét csapat ‘tisztességesen acceptálja egymást’. Azután előáll a kérő násznagy, s kéri, hogy a leányt adják át a vőlegénynek. Mire a kiadó-násznagy kézenfogva kezébe adja a menyasszonyt, megáldja, s vagy a kérő-násznagnak vagy a vőlegénynek kezébe adja, kik aztán a vőfélyvel együtt a szülékhez mennek, megköszönik a leány körüli dajkálkodásukat, s el-

búcsúznak tőlük. Csak ezután mennek be a házba. Az asztalnál az ifjúság szolgált. A rendre a sarkon ülő násznagyok vigyáztak, s általában a legszigorúbb gazda szerepét vitték. Táncmesterek is voltak téve, kinek arra kellett vigyázni, hogy egyszerre nagyon sokan fel ne álljanak táncolni, s hogy egy leány vagy asszony se maradjon el, s szomorodva ne menjen haza. Az ifjak hajdon fővel táncoltak, egy ingre vetkőzött s kiabálni nem volt szabad. Aki megrészegetett, azt a násznagy áristomba rekesztette, melynek egy presbytereális szerint előre kiszellőzött, szalmával behintett veremnek kellett lennie. Ahol ez nem volt pedig, ott sertésólba zárták. Aki lármázott vagy éppen káromkodott, azt ugyancsak a násznagy kitiltotta a lakodalomból. Ha látta őkegyelme, hogy a bortól heveskedni kezd az ifjúság, az illendőség határait kezdi áthágni, a gerendán láncot vettetett által, és ha valamelyik hibázott, oda kiáltott a vőfélynék: csördíts láncot!, amelyik jelre mind magához tért, ki a büntetést el akarta kerülni. Az idősebbek a sülttel, kaláccsal és borral folyvást rakott asztal mellett beszélgettek, s iddogáltak, akik pedig dohányosok voltak, azok a kamrában pipáztak. A menyegző napján a vőlegény még annyira sem közeledhetett menyasszonyához, hogy az asztalnál sem ültették mellé, s aludni is vele ment a nyoszolyó leány és asszony, de azért másnap felkötötték neki a főkötőt, s így adták reggel a vőlegény kezére először is táncra. A menyegző utolsó napján vagy közel utána egy bizonyos napra különösen meghívtak ebédre a menyasszony szülei és rokonai. Ezt a vendégséget nevezték kárlátónak. Az első vasárnap a nyoszolyó asszonyok készítették fel a fejét a menyecskének, ki legelőször menván templomba mint asszony, nem volt szabad neki leülni, hanem ez egy napon állnia kellett, mint leánykorában. A főtétőt, mely a legény ajándéka volt, a fej tetejére tették, amely álladójával együtt három darabból állott, s bekötözése sok túvel való áttűzése igen sok időbe került. Utóbb emiatt hagyták el, mert gyakran kénytelek voltak miatta a templomból is elmaradni. Ha a tú elveszett vagy a keményítő elfogyott, a tetőre való elvesztette minden szépségét. Másik feje való volt a debreceni módon viselt hosszú, fehér fátyol gombostúkkal vagy a kecskeméti patyolat, mely főre valót két gombostúvel tűzték fel.”

(Iskolai jegyzőkönyv) Melyből kiderül, hogy a végvári tanítóknak határozott elképzelésük volt arról, hogy milyen tankönyveket használjanak. Elkezdik a harcot anyagi elismerésükért: az állami tanítókkal azonos juttatásokat követelnek.

Felvétellett Végváron, 1912. november hó 9-én, a ref. elemi iskola tantestületi ülésén. Jelen vannak: Zöld Zoltán igazgató elnöklete alatt: Bányai Péter, Kádár Sándor, Nagy Sándor és Valkai György tanítók.

32/1912. szám. Igazgató jelenti, hogy az egyházmegye tanügyi bizottsága az új tanterv szerint kiadott Kecskeméthy-féle „Természetrájz”-ot oly nehéz stílusúnak és bő terjedelműnek találta, hogy azt egész terjedelmében még a teljesen osztott V. és VI. osztályban sem lehet feldolgozni. Ennek következtében az egyházmegye tanügyi bizottsága indítványára az egyházmegyei közgyűlés kimondta, hogy az osztálytanítóknak azon hellyel-közel kihagyásokat lehet eszközölni. Ezzel kapcsolatban jelenti azt is, hogy a Lévy-féle „Magyar nyelvtan” nem dolgozza fel a tantervben felölelt anyagot, amiért is úgy ő, mint az V-VI. osztály tanítója, azt nem használhatja, hanem jegyzetekből kénytelen tanítani a nyelvtant. Bányai Péter és Kádár Sándor a Maurer-féle magyar nyelvtant ajánlják, mint amely a legújabb

módszer alapján dolgozza fel az anyagot, bemutatván egyúttal a módszert is. A tantestület tudomásul veszi igazgató jelentéseit.

33/1912. szám. Igazgató felolvassa az E.T.M.t.-c.34. paragrafusát, amely világosan kimondja, hogy a református tanító fizetése nem lehet kevesebb, mint az állami tanítóé. Az állami tanítók legkisebb lakbére ez idő szerint 320 korona, s a református tanítóé csak 250 korona. Ez a különbség a három fiatalabb tanítónál – akiknek nem természetben ad az egyház lakást – 190 koronát tesz ki. Javasolja, hogy keressék meg az iskolaszék és a presbitérium, még most, a költségvetés elkészítése előtt, hogy ez a 190 korona a költségvetésbe beilleszthető legyen. Még nagyobb sérelme a ref. tanítóknak a családi pótléknál mutatkozó fizetéskülönbözet. Az állami tanítók ugyanis egy gyermek után 200, két gyermek után 400, három és több gyermek után 600 korona családi pótlékot kapnak, míg a ref. tanítók semmit. Ennek következtében a családos ref. tanítók 2, 4 és 600 koronával kevesebb fizetést kapnak, mint ha állami tanítók volnának, holott munkájuk inkább több és nehezebb, mint azoké. Az így előállt fizetéskülönbözet Bányai Péternél 600, Zöld Zoltánnál 200, és Valkai Györgynél 200 korona. Bízunk benne, hogy a ref. iskolaszék és presbitérium tanítóinak a munkáját értékeli annyira, mint az állami tanítóké, bízunk benne, hogy az iskolaszék és presbitérium iskoláját becsüli annyira, mint az állami iskolát, bízunk benne, hogy az iskolaszék és presbitérium bölcs belátása nem engedi, hogy tanítóikat a kevesebb munkát végző állami tanítók lenézzék, úgy okoskodván, hogy ha kevesebb a fizetésük, kisebb értékű a munkájuk, holott ennek ellenkezőjéről az iskolaszék és a presbitérium minden tagja meg lehet győződve. Eme bizalom következtében indítványozza, hogy a tantestület kérje az iskolaszéktől és a presbitériumtól eme 190 és 1000, összesen 1190 korona fizetéskülönbözet megadását. A tantestület egyhangúlag hozzájárul igazgató javaslatához, s átír ilyen értelemben az iskolaszékhez és az egyháztanácsához.

Egyéb tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja. Kmft. Kádár Sándor tantest. jegyző
Hitelesíti Nagy Sándor Zöld Zoltán elnök

(Maradjunk humorunknál: Bor! Bor! Bor!) A már említett Oláh Béni után a ma 90 esztendő, a mai Nőszövetség aktív tagjaként a kórusban is éneklő özv. Szabó Péterné Fülöp Rozália vette át a heti filmvetítés gondját-baját a hatvanas években. Egy alkalommal megkapta a „reklámanyagot” a következő szovjet filmre, amelynek a címe románul így szólt: Vin! Vin! Vin! A „tervteljesítésért” harcoló, különben is huncut természetű Rozi néni rögtön lefordította, kiplakátolta több helyen is a következőképpen: Bor! Bor! Bor! Tódult a jónép a művelődési házba, mindenki különleges természetfilmre gyanakodott, amiből csak mutatóba láthattak egyet-egyét éveken át. Igen ám, de a szovjet alkotás arról szólt, hogy jönnek a partizánok, és felszabadítanak boldog-boldogtalant, ha akarják, ha nem. A román Vin! Vin! Vin! fordítása ugyanis úgyis helyes, hogy Bor! Bor! Bor!, de úgyis, hogy Jönnek! Jönnek! Jönnek! Rozi néni alapos fejmosásban részesítette a rokonsága, a többiek hallgattak, és lenyelték a korszakra annyira jellemző partizánbékát...

(Folytatjuk)